Rikosoikeuden apulaisprofessori Sakari Melander
Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
3.5.2017

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 29/2017 vp** eduskunnalle laiksi rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanosta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Yleistä

Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin 2014/41/EU täytäntöönpanosta. Direktiivi sisältää säännökset todisteiden hankkimiseen rikosasioissa liittyvästä oikeusapumenettelystä Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä. Direktiivi korvaa useita muita jäsenvaltioiden välisiä aiempia oikeusapua koskevia säädöksiä.

Käsillä oleva ehdotus on varsin merkittävä ja sisältää useita niin periaatteellisesti kuin käytännöllisesti merkityksellisiä näkökohtia. Keskityn lausunnossani pääasiassa direktiivin ehdotetun kansallisen voimaansaattamistavan arviointiin sekä tiettyihin yksittäisiin kysymyksiin.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Yleistä käsiteltävänä olevasta hallituksen esityksestä ja eurooppalaista tutkintamääräystä koskevasta direktiivistä

Eurooppalaista tutkintamääräystä koskeva direktiivi 2014/41/EU on varsin merkittävä EU:n rikosoikeudelliseen yhteistyöhön liittyvä direktiivi. Eurooppalaisella tutkintamääräyksellä tarkoitetaan direktiivin 1(1) artiklan mukaan jäsenvaltion oikeusviranomaisen antamaa tai vahvistamaa oikeudellista päätöstä, jonka tarkoituksena on, että toisessa jäsenvaltiossa suoritetaan yksi tai useampi tutkintatoimenpide tarkoituksena hankkia todisteita. Kysymys on siis tietyn EU-valtion antamasta päätöksestä tutkintatoimenpiteiden suorittamisesta toisessa EU-valtiossa todisteiden hankkimiseksi rikosasiassa. Jo tutkintamääräyksen määritelmä osoittaa, että kysymys on merkit-

tävästä rikosoikeudellista yhteistyötä koskevasta direktiivistä ja sen nyt käsillä olevasta kansallisesta täytäntöönpanosta.

Direktiivi myös korvaa voimassa olevia keskeisiä jäsenvaltioiden välistä keskinäistä oikeusapua koskevia instrumentteja, joista tärkeimpänä voidaan pitää vuonna 2000 laadittua keskinäistä oikeusapua rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä koskevaa yleissopimusta yleissopimus (SopS 56/2004). Eurooppalaista tutkintamääräystä koskevassa direktiivissä on sen sijaan kysymys vastavuoroista tunnustamista koskevasta unionisäädöksestä, mikä käytännössä merkitsee suurta muutosta perinteiseen keskinäiseen oikeusapuun perustuvaan järjestelmään. Kuten esityksessäkin todetaan (s. 7), vastavuoroisen tunnustamisen instrumenteissa lähtökohtana on, että toisen jäsenvaltion toimivaltaisen oikeusviranomaisen päätös tunnustetaan ja pannaan täytäntöön tutkimatta tarkemmin päätöksen antamisen edellytyksiä. Lisäksi vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuva yhteistyö on perinteistä kansainvälisiin sopimuksiin perustuvaa yhteistyötä velvoittavampaa, koska täytäntöönpanosta kieltäytyminen on mahdollista rajoitetusti ja vain unioni-instrumenteissa mainituilla perusteilla (tästä vastavuoroisen tunnustamisen aiheuttamasta muutoksesta tarkemmin ks. *Sakari Melander*, EU-rikosoikeus (2. painos, Helsinki 2015), s. 190–195).

Eduskunnan lakivaliokunta on useassa yhteydessä korostanut sitä, että EU:ssa toteutettu rikosoikeudellinen yhteistyö perustuu vastavuoroisen tunnustamisen periaatteelle (ks. esim. LaVM 10/2014 vp, s. 7/II). Nyt käsillä oleva direktiivi on tämän tavoitteen mukainen, minkä lisäksi direktiivin tarkoituksena on yksinkertaistaa ja korvata todisteiden hankintaa ja luovuttamista koskevat eri unioni-instrumentit. Näin tarkoituksena on myös helpottaa todisteiden hankintaa toisesta jäsenvaltiosta rikosasian käsittelyä varten ja samalla myös nopeuttaa rikosasioiden käsittelyä. Nämä tavoitteet ovat lähtökohtaisesti kannatettavia (ks. myös LaVM 15/2010 vp, s. 2–3), minkä lisäksi on huomattava, että rikosasioiden käsittelyn nopeuttamisella on myös perustuslain 21 §:ssä tarkoitettua oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä edistäviä vaikutuksia (ks. esim. PeVL 35/2002 vp, s. 3/II, PeVL 31/2005 vp , s. 3/II, PeVL 2/2006 vp , s. 2/II ja PeVL 30/2006 vp, s. 4/II, joissa on todettu, että tuomioistuinmenettelyn kehittäminen voi ajan oloon vaikuttaa asioiden käsittelyaikoihin ja siten edistää perustuslain 21 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattua oikeutta saada asiansa ilman aiheetonta viivytystä tuomioistuimessa käsitellyksi; ks. myös PeVM 1/2010 vp, s. 3 ja PeVL 7/2014 vp, s. 2–3).

Toisaalta EU:ssa annettujen rikosoikeudellista yhteistyötä koskevien direktiivien tavoite liittyy usein viranomaisyhteistyön tehokkuuden turvaamiseen tai laajempiin rikosoikeudellisen järjestelmän tehokkuutta koskeviin näkemyksiin. Tällöin on kuitenkin huolehdittava riittävistä perus- ja ihmisoikeussuojaan liittyvistä oikeusturvatakeista sekä siitä, että rikosoikeudellisella järjestelmällä on myös muita kuin tehokkuuteen liittyviä tavoitteita.

Nyt käsillä oleva ehdotus on pääosin hyvin ja perusteellisesti valmisteltu. Vaikka eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä on pitkälti kysymys todisteiden hankintaa ja luovuttamista koskevan sääntelyn tehostamisesta, direktiivi merkitsee myös voimassa olevan hajanaisen asiaa koskevan unionisääntelyn selkiyttämistä. Nyt käsillä olevan direktiivin kansallista voimaansaattamista koskevasta esityksestä saa vaikutelman, että lainvalmistelussa viranomaisyhteistyön tehostamispyrkimykset ja oikeusturvanäkökohdat on otettu huomioon jokseenkin tasapainoisessa suhteessa. On positiivista, että käsillä olevassa ehdotuksessa on omaksuttu oikeusturvaa huomioon ottavia järjestelyitä esimerkiksi pakkokeinojen käytön ja ylimääräisen tiedon hyödyntämistä koskevan sääntelyn osalta.

Samalla on kuitenkin myös huomattava, että direktiivi ja sen täytäntöönpanolaki muodostavat hyvin vaikeasti hallittavan kokonaisuuden, jota jäljempänä tarkemmin käsiteltävä esityksessä

omaksuttu direktiivin täytäntöönpanotapa ei sanottavasti helpota. Myös nyt käsillä oleva hallituksen esitys on monimutkainen ja melko hankalasti avautuva.

On myös huomattava, että käsillä oleva direktiivi on siinä erityisen merkityksellinen, että siinä on jo direktiivin tekstissä huomioitu suhteellisuusperiaate sekä perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Suhteellisuusperiaatteen huomioiminen vastavuoroiseen tunnustamiseen perustuvassa yhteistyössä on ollut pitkään kiistanalainen kysymys (ks. esim. *Sakari Melander*, EU-rikosoikeus (2. painos, Helsinki 2015), s. 173–175). Tutkintamääräystä koskevan direktiivin 6(1)(a) artiklassa suhteellisuusperiaate asetetaan tutkintamääräyksen antamisen edellytykseksi, minkä lisäksi sitä täsmennetään direktiivin 10 johdantokappaleessa. Ottaen huomioon suhteellisuusperiaatteen merkittävyys pakkokeinojen osalta (PKL 1:2), suhteellisuusperiaatteen nimenomainen asettaminen tutkintamääräyksen antamisen edellytykseksi on hyvin perusteltua. Edelleen on huomattava, että direktiivi sisältää nimenomaisen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen liittyvän kieltäytymisperusteen (direktiivin 11(1)(f) artikla), mitä on myös EU:ssa toteutetun rikosoikeudellisen yhteistyön merkitys ja tutkintamääräyksen perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuva luonne huomioon ottaen pidettävä perusteltuna. Myös direktiivin 39 johdantokappale sisältää perus- ja ihmisoikeuksien suojaa koskevan ja myös kansalliset perustuslait huomioon ottavan lausuman.

Direktiivin voimaansaattamistapa

Direktiivi ehdotetaan saatettavaksi kansallisesti voimaan niin sanottua sekamuotoista voimaansaattamistapaa käyttämällä. Sekamuotoinen voimaansaattaminen tarkoittaa, että kansallisella täytäntöönpanolailla säädetään direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset Suomessa lakina noudatettaviksi, minkä lisäksi täytäntöönpanolaki sisältää myös joitakin asiasisältöisiä direktiivin täytäntöönpanoa koskevia säännöksiä. Direktiivien ja aiempien rikosoikeudellisten puitepäätösten voimaansaattamisessa on käytetty myös asiasisältöistä voimaansaattamistapaa, jolloin Suomen voimassa oleva lainsäädäntö saatetaan asiallisesti vastaamaan direktiivin asettamia vaatimuksia.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on katsonut, että sekamuotoiselle voimaansaattamiselle ei sinänsä ole valtiosääntöoikeudellista estettä (PeVL 50/2006 vp, s. 2/I ja PeVL 23/2007 vp, s. 2/I). Valiokunta on kuitenkin korostanut, että muun muassa yleiset vaatimukset perusoikeuksia koskevan sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta samoin kuin hyvästä lainkirjoittamistavasta edellyttävät pääsääntöisesti asiasisältöisen voimaansaattamistavan käyttämistä unionin puitepäätösten voimaansaattamisessa (PeVL 50/2006 vp, s. 2 ja PeVL 23/2007 vp, s. 2/I). Sekamuotoista voimaansaattamistapaa on kuitenkin valiokunnan mukaan voitu käyttää, jos implementoitavan unioni-instrumentin säännökset ovat riittävän yksityiskohtaisia ja tarkkoja ja jos implementoitava unioni-instrumentti ja täytäntöönpanolaki muodostavat yhdessä kokonaisuuden, joka täyttää täytäntöönpanosääntelylle asetettavat yleiset vaatimukset (PeVL 50/2006 vp, s. 2/II ja PeVL 23/2007 vp, s. 2). On kuitenkin huomattava, että valiokunta on erikseen korostanut, että puitepäätösten voimaansaattaminen kansalliseen lainsäädäntöön otettavin asiasisältöisin säännöksin on perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisen ja hyvän lainkirjoittamistavan kannalta yleensä perustellumpaa (PeVL 23/2007 vp, s. 2/II).

Myös eduskunnan lakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota rikosoikeudellisten unioni-instrumenttien voimaansaattamistekniikkaan. Valiokunta on muun muassa eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä koskevaa puitepäätöstä (2008/978/YOS) koskevaa täytäntöönpanoesitystä (HE 268/2009 vp) käsitellessään katsonut, että sekamuotoinen voimaansaattamistekniikka sekä se, että rikosoikeudellista oikeusapua koskevat puitepäätökset on pantu täytäntöön kes-

kenään eri tavoin, voivat vaikeuttaa sääntelyn soveltamista ja sääntelykokonaisuuden hahmottamista käytännössä. Edellä mainittu ja oikeusturvakysymysten keskeisyys rikosoikeudellisessa yhteistyössä huomioon ottaen valiokunta katsoi, että sekamuotoiseen täytäntöönpanotekniikkaan tulisi turvautua vain harkitusti (LaVM 7/2010 vp, s. 3–4, LaVM 4/2011 vp, s. 3–4 ja LaVM 10/2012 vp, s. 2–3). Valiokunta on vielä erikseen korostanut, että sekamuotoinen täytäntöönopanotapa on lainsoveltajan kannalta vaativa (LaVM 10/2012 vp, s. 2/II).

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan edellä mainittu sekamuotoista voimaansaattamistapaa koskeva näkemys on muotoiltu lausunnoissa, jotka ovat koskeneet aiemman ns. kolmannen pilarin rikosoikeudellisia erityisinstrumentteja, puitepäätöksiä. Eduskunnan lakivaliokunta on sen sijaan erikseen todennut, että Lissabonin sopimuksen jälkeen rikosoikeudellisessa yhteistyössä käytettävien direktiivien osalta täytäntöönpanotapa tulee pohdittavaksi myöhemmin (LaVM 10/2012 vp, s. 4/II). On sinänsä huomattava, että eurooppalaista suojelumääräystä koskeva direktiivi (2011/99/EU) on saatettu kansallisesti voimaan sekamuotoista voimaansaattamistapaa käyttäen, mutta lakivaliokunta ei voimaansaattamista koskevaa esitystä käsitellessään kiinnittänyt huomiota voimaansaattamistapaan (LaVM 22/2014 vp). Esityksessä on sinänsä aivan oikein todettu (s. 114), että puitepäätös lainsäädännön harmonisointinormina muistuttaa direktiiviä. Esityksessä katsotaan (s. 114), että säädöstyyppien yhtäläisyyden vuoksi sekamuotoisen täytäntöönpanotavan käytölle direktiivien osalta ei ole estettä. Esityksessä on tältä osin omaksuttu varsin suoraviivainen näkemys. On sen sijaan syytä huomata, että kysymys direktiivien täytäntöönpanon järjestämisestä sekamuotoista täytäntöönpanotapaa käyttäen ei ole käytännössä vielä ollut eduskunnan arvioitavana.

Esityksen perusteluissa tarkastellaan myös sekamuotoisen täytäntöönpanotavan haittoja ja hyötyjä (s. 9). Esityksessä katsotaan, että asiasisältöinen laki olisi lainsoveltajan näkökulmasta sekamuotoista lakia selkeämpi. Toisaalta esityksessä katsotaan, että sekamuotoista täytäntöönpanotapaa käytettäessä noudatettaisiin yksiselitteisemmin direktiivin sisältöä ja tarkoitusta ja vältetään direktiivin riittävän yksityiskohtaisten ja tarkkojen säännösten kirjoittaminen uudelleen. Edelleen esityksessä katsotaan, että sekamuotoinen voimaansaattaminen saattaisi jopa helpottaa lain soveltamista, koska sovellettavana olisi vain direktiivi niiden artiklojen osalta, jotka on voimaansaattamislailla säädetty Suomessa lakina noudatettaviksi.

Sekamuotoinen voimaansaattamistapa on erityisen ongelmallinen eikä sitä tulisi rikosoikeudellisten tai muiden direktiivien kansallisessa voimaansaattamisessa lainkaan käyttää (voimaansaattamistekniikan ongelmista tarkemmin *Sakari Melander*, EU-rikosoikeus, (2. painos, Helsinki 2015), s. 120–125).

Ensinnäkin on huomattava, että sekamuotoinen voimaansaattamistapa johtaa lainsoveltajan kannalta erityisen vaikeaselkoiseen lainsäädäntöön. Jos osa direktiivin säännöksistä on säädetty suoraan lakina voimassa oleviksi ja osa taas implementoitu asiasisältöisesti, lainsoveltajan on vaikea hahmottaa kansallisen täytäntöönpanosääntelyn kokonaisuutta, kun kansallinen täytäntöönpanosääntely sisältää sellaisenaan direktiivin tiettyjä määräyksiä.

Toiseksi sekamuotoinen voimaansaattamistapa on ongelmallinen EU-oikeuden oikeusvaikutusten näkökulmasta. Puitepäätökset ja direktiivit ovat kansallisesti täytäntöönpantavaa unionioikeutta, minkä vuoksi niiden pääasiallinen oikeusvaikutustapa on niin sanottu tulkintavaikutus. Lainsoveltajan on näin tulkittava kansallista voimaansaattamislainsäädäntöä mahdollisimman pitkälle puitepäätöksen tai direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti. Jos puitepäätöksen tai direktiivin tietyt määräykset ovat sellaisenaan kansallisesti voimassa, ne ovat ikään kuin suoraan sovellettavia, vaikka tätä vaikutustapaa ei perinteisesti puitepäätöksiin ja direktiiveihin ole liitetty. Suora sovellettavuus liittyy EU-oikeudessa nimenomaan asetuksiin. Myös esityksen pe-

rusteluissa on tältä osin paikoin käytetty harhaanjohtavaa direktiivin määräyksen suoraan sovellettavuuteen viittaavaa ilmaisua (esim. s. 50). On siis huomattava, että direktiivi on nimenomaan jäsenvaltioiden oikeuden lähentämiseen liittyvä instrumentti, joka on tarkoitus saattaa voimaan kansallisesti siten, että kansallista implementointilainsäädäntöä tulkitaan unioni-instrumentin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti. Tämä myös mahdollistaa kansallisten erityispiirteiden huomioon ottamisen lainsäädäntöä valmisteltaessa ja sitä sovellettaessa. Lisäksi on huomattava, että direktiiveihin perinteisesti liitetty tulkintavaikutus ei käytännössä voi toteutua, koska suoraan lakina voimassa olevaksi säädettyjen direktiivimääräysten osalta kansallinen laki ja direktiivin määräys ovat identtiset eikä tällöin ole mielekästä edes puhua siitä, että kansallista lainsäädäntöä tulkittaisiin direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti.

Kolmanneksi on huomattava, että eduskunnan perustuslakivaliokunta samoin kuin lakivaliokunta ovat suhtautuneet sekamuotoiseen voimaansaattamistapaan varauksellisesti ja vahvasti pitäneet asiasisältöistä voimaansaattamistapaa pääsääntönä rikosoikeudellisten puitepäätösten ja direktiivien kansallisessa voimaansaattamisessa. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pitänyt sekamuotoista voimaansaattamistapaa poikkeuksellisesti mahdollisena, jos implementoitavan unioni-instrumentin säännökset ovat riittävän yksityiskohtaisia ja tarkkoja ja jos implementoitava unioni-instrumentti ja täytäntöönpanolaki muodostavat yhdessä kokonaisuuden, joka täyttää täytäntöönpanosääntelylle asetettavat yleiset vaatimukset (PeVL 50/2006 vp, s. 2/II ja PeVL 23/2007 vp, s. 2). Kun näitä sekamuotoiselle voimaansaattamistavalle asetettuja vaatimuksia tarkastelee eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin voimaansaattamisen osalta, huomiota voidaan kiinnittää ainakin seuraaviin seikkoihin.

Ensinnäkin eurooppalainen tutkintamääräys on jo itsessään varsin monimutkainen ja vaikeasti hahmotettavissa oleva rikosoikeudellisen yhteistyön direktiivi, joka tulisi samalla olemaan tärkeä ja käytännössä useasti sovellettava direktiivi (oikeusapupyyntöjen määristä ks. U 25/2010 vp, s. 8). Jos unionidirektiivi jo itsessään on huomattavan vaikeasti hahmotettavissa oleva ja sisältää useita tulkinnanvaraisia määräyksiä (näin todetaan myös esityksen perusteluissa esim. luottamuksellisuutta koskevan 19 artiklan osalta s. 61, joskin artiklan implementoinnin osalta ehdotetaan täytäntöönpanolakiin asiasisältöistä sääntelyä), asiasisältöisen voimaansaattamisen tulisi olla selkeä pääsääntö.

Toiseksi eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä on kysymys rikos- ja rikosprosessioikeudellisesti keskeisestä instrumentista, joka kattaa erityisen perus- ja ihmisoikeusherkkiä ennen muuta pakkokeinojen käyttöön liittyviä tilanteita. Tämänkaltaisen sääntelyn yhteydessä sääntelyn tarkkarajaisuutta ja täsmällisyyttä sekä selkeyttä koskevat vaatimukset korostuvat, mikä puoltaa asiasisältöistä voimaansaattamistapaa.

Kolmanneksi on huomattava, että eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltajien piiri tulisi olemaan esimerkiksi myös sekamuotoisella voimaansaattamistekniikalla voimaansaatettujen ns. sakkopuitepäätöksen 2005/214/YOS ja ns. konfiskaatiopuitepäätöksen 2006/783/YOS soveltajajoukkoa lukumääräisesti laajempi ja muodostuisi useista viranomaistahoista. Tämä tarkoittaa, että riski eurooppalaisen tutkintamääräyksen soveltamiseen mahdollisesti liittyvistä ongelmista olisi huomattava. Samoin riski sääntelyn ennakoimattomasta ja epäyhdenvertaisesta soveltamisesta kasvaa, jos sääntely muodostaa sekamuotoisen voimaansaattamistavan vuoksi lainsoveltajan näkökulmasta erityisen haastavan kokonaisuuden.

Neljänneksi on huomattava, että EU:ssa valmistellut direktiivit eivät suoranaisesti vastaa kirjoitusasultaan ja kieliasultaan sellaista lainsäädäntötraditiota, jota voidaan pitää vakiintuneena Suomessa. Direktiiveissä käytetty kieli on usein monimutkaisempaa kuin mitä kansallisessa lainsäädännössä käytetään, minkä lisäksi direktiivien sisältämät artiklat ovat usein varsin laajoja,

kun kansallisessa lainsäädäntötraditiossa on pyritty välttämään liian laajoja yksittäisiä säännöksiä. Unionisäädösten kirjoitusasu ja kieliasu eivät suoranaisesti ole omiaan lisäämään sääntelyn ennakoitavuutta.

Viidenneksi on vielä huomattava, että sääntelyn perus- ja ihmisoikeusherkkyys huomioon ottaen sääntelyn ennakoitavuutta on myös tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanoa ajatellen arvioitava sääntelyn kohteen eli yksilön näkökulmasta. Vaikka sääntely ensisijaisesti on eri viranomaisissa sovellettavaa, sen soveltamistilanteet kohdistuvat käytännössä usein pakkokeinojen soveltamisen kautta yksilön vapauspiiriin. Tämä asettaa sääntelyn ennakoitavuudelle sekä tarkkarajaisuudelle ja täsmällisyydelle tiettyjä vaatimuksia.

Nähdäkseni edellä esitettyjä seikkoja kokonaisuutena arvioiden vaikuttaa selvältä, että unionisäädöksen ja täytäntöönpanolain muodostama kokonaisuus muodostuisi sellaiseksi, jonka ei voi arvioida täyttävän täytäntöönpanosääntelylle asetettuja yleisiä vaatimuksia. Ennen muuta kysymys on nähdäkseni siitä, että jo valmiiksi monimutkaista ja vaikeasti hahmotettavaa asiaa koskeva sääntely muodostuisi erityisen monimutkaiseksi ja vaikeasti hahmotettavaksi osin vaikeaselkoisesta direktiivistä ja osin kansallisesta täytäntöönpanosääntelystä muodostuvaksi. Perustellumpaa nähdäkseni olisi, että eurooppalaista tutkintamääräystä koskeva direktiivi saatettaisiin kansallisesti voimaan kokonaisuudessaan asiasisältöisesti. Erityisen tärkeää tämä olisi, koska eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä on kysymys perus- ja ihmisoikeuksien kannalta merkityksellisestä lainsäädännöstä, millaisen lainsäädännön osalta perustuslakivaliokunta on erikseen korostanut asiasisältöisen voimaansaattamistavan olevan yleensä perustellumpaa (PeVL 23/2007 vp, s. 2/II).

Toimivaltainen viranomainen

Direktiivin määritelmiä koskeva 2 artikla sisältää määräyksiä toimivaltaisesta viranomaisesta. Asiaa koskevaa keskeistä sääntelyä on sisällytetty ehdotetun täytäntöönpanolain 5 ja 22 §:ään.

Kysymys toimivaltaisesta viranomaisesta on ollut keskeisesti esillä eurooppalaista tutkintamääräystä koskevaa direktiiviehdotusta eduskunnassa sen valmisteluvaiheen aikana käsiteltäessä. Eduskunnan lakivaliokunnan enemmistö piti alun perin direktiiviehdotusta käsitellessään perustelluimpana vaihtoehtona sitä, että toimivalta antaa tutkintamääräys rajoitettaisiin oikeusviranomaisiin eli tuomioistuimeen ja syyttäjään (LaVL 15/2010 vp, s. 4/I). Tällaista ratkaisua olisivat valiokunnan enemmistön mukaan puoltaneet johdonmukaisuus- ja selkeyssyyt sekä se, että vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta toteuttavassa EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä kysymys toimivaltaisesta viranomaisesta kytkeytyy periaatteen taustalla olevan keskinäisen luottamuksen vahvistamiseen. Jos eri jäsenvaltioissa päätökset tehdään samantasoisesti, tällä voidaan ajatella olevan keskinäistä luottamusta vahvistavaa vaikutusta (LaVL 15/2010 vp, s. 3–4). Jo tässä vaiheessa lakivaliokunta piti kuitenkin hyväksyttävänä myös niin sanottua validointi- eli vahvistusmenettelyä, jossa toimivaltaiseksi viranomaiseksi voidaan määritellä myös muu kuin oikeusviranomainen, mutta määräyksen antavan valtion oikeusviranomaisen on vahvistettava tutkintamääräys (LaVL 15/2010 vp, s. 4).[1]

Direktiiviehdotuksen eduskuntakäsittelyn myöhemmissä vaiheissa lakivaliokunta on pitänyt kompromissina syntynyttä vahvistamismenettelyä hyväksyttävänä (LaVL 19/2010 vp, s. 3/II, LaVL 5/2011 vp, s. 3–4 ja LaVL 9/2013 vp, s. 3). Valiokunta on kuitenkin edellyttänyt, että tut-

[1] On huomattava, että eduskunnan hallintovaliokunta sen sijaan piti alun perin perustelluimpana sitä, että jäsenvaltioilla olisi mahdollisuus määrittää toimivaltainen viranomainen kansallisen järjestelmänsä mukaisesti mutta myös se piti ns. validointimenettelyä hyväksyttävänä. Ks. HaVL 22/2010 vp, s. 3/II.

kintamääräystä koskevaa sääntelyä kansallisesti täytäntöönpantaessa arvioidaan tarkoin, millainen toimivaltaista viranomaista koskeva ratkaisu soveltuu parhaiten Suomen järjestelmään (LaVL 15/2010 vp, s. 4/II ja LaVL 9/2013 vp, s. 4/II). Valiokunta on lisäksi korostanut, että syyttäjän ja poliisin yhteistyötä on näissä asioissa jatkossa tiivistettävä (LaVL 15/2010 vp, s. 4/II ja LaVL 9/2013 vp, s. 4/II).

Nyt käsillä olevassa ehdotuksessa on päädytty ratkaisuun, jonka mukaan Suomessa direktiivin 2 artiklan d kohdan mukaisia täytäntöönpanoviranomaisia ovat poliisi-, rajavartio- ja tulliviranomaiset (ehdotetun täytäntöönpanolain 5.1 §). Lisäksi täytäntöönpanoviranomaisia olisivat myös Helsingin käräjäoikeus sekä Helsingin käräjäoikeuden tuomiopiirissä toimivat syyttäjät (ehdotetun täytäntöönpanolain 5.2 §). Ehdotetussa täytäntöönpanolaissa on direktiivin 2 artiklan c kohdan ii alakohdan mukaisesti omaksuttu niin sanottu vahvistamismenettely, jonka mukaan Suomessa tutkintamääräyksen voi antaa pidättämiseen oikeutettu virkamies, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, Tullissa tai Rajavartiolaitoksessa (ehdotetun täytäntöönpanolain 22.1 §). Tällöin tutkintamääräyksen vahvistaa syyttäjä (ehdotetun täytäntöönpanolain 22.1 §). Tutkintamääräyksen voivat kuitenkin antaa myös syyttäjä, käräjäoikeus, hovioikeus ja korkein oikeus (ehdotetun täytäntöönpanolain 22.2 §).

Tutkintamääräyksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sen sijaan päättäisi ehdotetun täytäntöönpanolain 5.3 §:n mukaan se viranomainen, jonka toimivaltaan tutkintamääräyksessä pyydetty toimenpide kuuluisi, jos rikos olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Säännös kuitenkin sisältäisi myös mahdollisuuden siitä, että käräjäoikeus tai syyttäjä päättäisi tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta, jos sitä on määräyksen antaneen viranomaisen pyynnön perusteella tai muutoin pidettävä tarkoituksenmukaisena.

Yleisesti ottaen EU:ssa toteutettu vastavuoroisen tunnustamisen periaatetta ilmentävä rikosoikeudellinen yhteistyö hallituksen esityksessä esitetyn samoin kuin lakivaliokunnan asiaa koskevien lausuntojen mukaan edellyttäisi nimenomaan oikeusviranomaisten välistä yhteistyötä. Vastavuoroisen tunnustamisen periaate perustuu jäsenvaltioiden keskinäiseen luottamukseen ja on hyvin ajateltavissa, että yhteistyön järjestäminen siten, että yhteistyötä toteuttavat samantasoiset viranomaiset, on omiaan vahvistamaan tätä luottamusta (ks. esim. LaVM 7/2010 vp, s. 4/I ja LaVL 15/2010 vp, s. 3/II). On myös huomattava, että Suomessa omaksuttu tutkinnanjohtajuutta koskeva järjestelmä poikkeaa muista unionin jäsenvaltioista, joissa tutkinnanjohtajana on pääsääntöisesti tutkintatuomari tai syyttäjä. Myös tällä on todettu olevan perustellusti merkitystä toimivaltaista viranomaista vastavuoroisen tunnustamisen direktiivien yhteydessä määriteltäessä (LaVL 15/2010 vp, s. 3/II). Edellä esitetty puoltaisi sitä lakivaliokunnan enemmistön direktiiviehdotuksen valmisteluvaiheessa puoltamaa näkemystä, jonka mukaan tutkintamääräyksen antaisi aina oikeusviranomainen.

Nähdäkseni kuitenkin järjestely, jossa tutkintamääräyksen voi antaa pidättämiseen oikeutettu virkamies, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, Tullissa tai Rajavartiolaitoksessa, ja jossa syyttäjä vahvistaa tutkintamääräyksen, on lähtökohtaisesti perusteltu ottaen huomioon tutkintamääräyksen luonne oletettavasti useimmiten nimenomaan esitutkintavaiheeseen liittyvänä toimenpiteenä (näin myös esityksen perustelujen s. 96). Tähän arvioon vaikuttaa myös se, että lähtökohtaisesti yhden EU:n rikosoikeudellista yhteistyötä koskevan säädösinstrumentin vuoksi ei ole perusteltua tehdä muutoksia Suomessa omaksuttuun tutkinnanjohtajuutta koskevaan järjestelyyn. Voidaan toisaalta esittää, että vastavuoroisen tunnustamisen instrumentit ovat jo johtaneet niiden osalta syyttäjäkeskeiseen järjestelyyn (esim. LaVM 7/2010 vp, s. 4/I). Nyt käsillä olevan direktiivin osalta voidaan nähdäkseni kuitenkin esittää samoja käytännön perusteita laajemmalle toimivallan määrittelylle kuin mitä esitettiin todisteiden luovuttamismääräystä koskevaa puitepäätöstä kansallisesti voimaansaatettaessa, jolloin myös omaksuttiin järjestely, jonka

mukaisesti myös puitepäätöksen tarkoittamissa tilanteissa toimivalta todisteiden hankkimiseen säilytettiin esitutkintaviranomaisella (LaVM 7/2010 vp, s. 4/II). Koska kysymys käytännössä myös tutkintamääräyksen soveltamisessa useimmiten on esitutkintavaiheessa tapahtuvasta toimenpiteestä, käytännön tarkoituksenmukaisuussyyt puoltavat tutkintamääräyksen antamistoimivallan sallimista esitutkintaviranomaiselle. Esityksessä ehdotettu rajaus pidättämiseen oikeutettuun virkamieheen, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet, on myös nähdäkseni lähtökohtaisesti perusteltu.

Kuten edellä on todettu, lakivaliokunta on direktiiviehdotuksen valmisteluvaiheessa korostanut, että syyttäjän ja poliisin yhteistyötä on näissä asioissa jatkossa tiivistettävä (LaVL 15/2010 vp, s. 4/II ja LaVL 9/2013 vp, s. 4/II). Esityksessä ei sanottavasti ole kiinnitetty tähän yhteistyön tiivistämiseen huomiota. Täytäntöönpanolakiehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu (s. 109), että yhteistyö tutkintamääräyksen vahvistamista koskeva yhteistyö toteutetaan ”osana esitutkintayhteistyötä”. Lisäksi perusteluissa (s. 109) yleisemmin todetaan, että ”Esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten tulisi käytännössä sopia toimintatavoista, joilla parhaiten varmistetaan menettelyn sujuminen joutuisasti ja tehokkaasti.” Saattaisi olla kuitenkin perusteltua, että eduskunnan lakivaliokunta korostaisi asiaa koskevan mietintönsä perusteluissa syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen yhteistyön tärkeyttä tutkintamääräyksen antamiseen liittyvissä tilanteissa. Tällä on merkitystä myös direktiivin tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta.

Kieltäytymisperusteet

Direktiivin 11 artikla sisältää tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta kieltäytymistä koskevia perusteita koskevan määräyksen. Kieltäytymisperusteita koskevat määräykset ovat vastavuoroisen tunnustamisen instrumenteissa hyvin keskeisiä, koska pääsäännön mukaan ne sisältävät tyhjentävän luettelon niistä perusteista, joiden nojalla täytäntöönpanoa koskevasta pyynnöstä voidaan kieltäytyä.

Esityksessä ei ehdoteta täytäntöönpanolakiin asiasisältöistä kieltäytymisperusteita koskevaa sääntelyä (s. 48). Tämä muun muassa tarkoittaa, että kaikki kieltäytymisperusteet olisivat harkinnanvaraisia, koska täytäntöönpanolakiin ei sisältyisi säännöstä ehdottomista kieltäytymisperusteista ja direktiivin 11(1) artiklan mukaan artiklassa määritellyt kieltäytymisperusteet ovat harkinnanvaraisia (”– – eurooppalaisen tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta *voidaan* kieltäytyä täytäntöönpanovaltiossa – –”).

Kieltäytymisperusteita koskevaa direktiivin 11 artiklaa on sinänsä pidettävä positiivisena, etenkin koska sen 1 kappaleen f kohta sisältää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen liittyvän kieltäytymisperusteen. Kohdan mukaan eurooppalaisen tutkintamääräyksen tunnustamisesta tai täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä, jos on olemassa painavia syitä katsoa, että eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä mainitun tutkintatoimenpiteen toteuttaminen olisi ristiriidassa täytäntöönpanovaltiolle Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artiklan ja perusoikeuskirjan mukaan kuuluvien velvoitteiden kanssa.

On hieman erikoista, että perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen liittyvä kieltäytymisperuste on ehdotuksen mukaan harkinnanvarainen. Esityksessä on päädytty katsomaan (s. 45), että tarvetta täytäntöönpanolakiin kirjattavalle erilliselle perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen liittyvälle kieltäytymisperusteelle ei ole, koska direktiivi jo sisältää mainitunkaltaisen kieltäytymisperusteen. Lisäksi esityksessä katsotaan, että Lissabonin sopimuksen jälkeen perus- ja ihmisoikeuksien asema on unionissa muutenkin esimerkiksi perusoikeuskirjan oikeudellisen aseman vahvistumisen myötä muuttunut, mikä vähentää nimenomaisen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista

koskevan kieltäytymisperusteen kirjaamista täytäntöönpanolakiin, vaikka tällaisia on tiettyjen aiempien puitepäätösten implementoinnin yhteydessä säädetty.

Eduskunnan lakivaliokunta on esimerkiksi eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä koskevan puitepäätöksen kansallista voimansaattamista koskevan esityksen yhteydessä katsonut, että tarvetta nimenomaisen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen liittyvän kieltäytymisperusteen sisällyttämiselle täytäntöönpanolakiin ei ole. Valiokunnan mukaan puitepäätöstä voitiin sen perus- ja ihmisoikeuksia koskevien johdantokappale- ja artiklatason lausumien vuoksi tulkita niin, että jäsenvaltio voi kieltäytyä todisteiden luovuttamismääräyksen täytäntöönpanosta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin loukkaamisen perusteella, vaikka tästä ei ollut otettu nimenomaista määräystä kieltäytymisperusteisiin (LaVM 7/2010 vp, s. 6/I). Lisäksi valiokunta totesi, että ”tarve ottaa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevia säännöksiä yksittäisiin instrumentteihin on jatkossa muutoinkin vähäisempi, sillä Lissabonin sopimuksen voimaantulon myötä unioni on aikaisempaa vahvemmin sitoutunut perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen” (LaVM 7/2010 vp, s. 6/I; ks. myös LaVM 9/2013 vp, s. 4).

On sinänsä totta, että perus- ja ihmisoikeuksien huomioiminen EU:n rikosoikeudellisessa yhteistyössä on tällä hetkellä vahvempaa ja nimenomaisempaa kuin aikaisemmin. Nähdäkseni olisi kuitenkin perusteita säätää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista koskeva kieltäytymisperuste ehdottomaksi. Olisi erikoista, jos tutkintamääräys voitaisiin panna täytäntöön siitä huolimatta, vaikka on olemassa painavia perusteita esimerkiksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin loukkauksesta. Käytännössä direktiivin kieltäytymisperusteita koskevan 11 artiklan sanamuoto tällaisen vaihtoehdon tällä hetkellä mahdollistaa. Kieltäytymisperusteen muotoilua ehdottomaksi puoltaa myös direktiivin 39 johdantokappaleessa perus- ja ihmisoikeuksista lausuttu, joka viittaa pikemmin ehdottomaan kuin harkinnanvaraiseen kieltäytymisperusteeseen.[2] Edelleen kieltäytymisperusteen määrittelemistä ehdottomaksi puoltaa EU-tuomioistuimen yhteistä turvapaikkapolitiikkaa koskevassa ratkaisussa C-411/10, *N.S.*, muotoilema velvollisuus kieltäytyä palauttamasta turvapaikanhakijaa hakemuksen käsittelystä vastaavaan jäsenvaltioon tilanteessa, jossa palautusta harkitseva jäsenvaltio on tietoinen ensin mainitun jäsenvaltion vastaanotto-olosuhteisiin liittyvistä systeemisistä puutteista. Ratkaisussa oli kysymys nimenomaan perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen liittyvästä velvollisuudesta ja ratkaisun on katsottu olleen tutkintamääräyksen sisältämän kieltäytymisperusteen taustalla.[3] Myös eurooppalaista pidätysmääräystä koskeva melko tuore epäasianmukaisia vankioloja ja niiden suhdetta perusoikeuskirjan 4 artiklassa tarkoitettuun epäinhimilliseen ja halventavaan kohteluun koskeva ratkaisu C-404/15 ja C-659/15 PPU, *Aranyosi ja Căldăraru*, viittaa pikemmin velvollisuuteen kuin harkinnanvaraiseen perus- ja ihmisoikeuksien huomioimiseen kieltäytymisperusteena.

Esityksen kieltäytymisperusteita koskevissa perusteluissa (s. 43–48) ei käsitellä lainkaan tilannetta, jossa tutkintamääräyksen perusteena olevan teon on tehnyt alle 15-vuotias henkilö. Direktiivin 11(1)(a) artikla sisältää määräyksen kieltäytymisperusteesta, joka koskee koskemattomuutta tai erioikeutta, joka tekee rikosoikeudellisen vastuun mahdottomaksi. Esityksen perustelujen mukaan kohta koskee muun muassa oikeutta kieltäytyä todistamasta taikka lainkäytöllistä kos-

[2] Kyseisen johdantokappaleen viimeisen virkkeen mukaan ”Mitään tässä direktiivissä olevaa ei voida tulkita siten, että se estäisi eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanosta kieltäytymisen, jos on syytä objektiivisten seikkojen perusteella katsoa, että eurooppalainen tutkintamääräys on annettu jonkun henkilön asettamiseksi syytteeseen tai rankaisemiseksi sillä perusteella, mikä on hänen sukupuolensa, rotunsa tai etninen alkuperänsä, uskontonsa, seksuaalinen suuntautumisensa, kansalaisuutensa, kielensä tai poliittiset mielipiteensä, tai että jokin näistä syistä voi vahingoittaa hänen asemaansa.”

[3] Ks. esim. Steve Peers, ”The European Investigation Order: A new approach to mutual recognition in criminal matters”, blogiteksti, saatavana osoitteessa http://eulawanalysis.blogspot.fi/2014/05/the-european-investigation-order-new.html.

kemattomuutta. Voinee olla mahdollista, että kieltäytymisperuste kattaa myös rikosoikeudellista vastuuikärajaa koskevat tilanteet.

Kuten tunnettua, Suomessa rikosoikeudellinen vastuuikäraja on 15 vuotta. Teosta, jonka tekijä on alle 15-vuotias, ei voida näin saattaa rikosoikeudelliseen vastuuseen. Eduskunnan lakivaliokunta on eurooppalaista todisteiden luovuttamismääräystä koskevaa puitepäätöstä koskevaa täytäntöönpanoesitystä käsitellessään katsonut, että sitä sovellettaessa ei tule edistää sellaisia toimenpiteitä, jotka saattavat johtaa alle 15-vuotiaan saattamiseen rikosoikeudelliseen vastuuseen (LaVM 7/2010 vp, s. 5/II). Tuolloin valiokunta ehdotti selvyyssyistä, että täytäntöönpanolakiin sisällytetään harkinnanvarainen kieltäytymisperuste, jonka mukaan todisteiden luovuttamismääräyksen täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä tapauksissa, joissa määräyksen perusteena tehdyn teon on tehnyt alle 15-vuotias. Valiokunnan ehdottama kohta oli harkinnanvarainen, koska todisteiden hankkiminen esitutkintavaiheessa ei vielä välttämättä tarkoita, että henkilö tuomittaisiin rangaistukseen (LaVM 7/2010 vp, s. 6/I).

Myöskään eurooppalaisen tutkintamääräyksen käytön osalta Suomessa ei tulisi edistää sellaisia toimenpiteitä, jotka voisivat johtaa alle 15-vuotiaan saattamiseen rikosoikeudelliseen vastuuseen. Lakivaliokunnan eurooppalaisen todisteiden luovuttamismääräyksen osalta esittämät perustelut ovat nähdäkseni suoraan sovellettavissa myös eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin kansalliseen voimaansaattamiseen. Täytäntöönpanolakia olisi näin syytä täydentää vastaavalla rikosoikeudellista vastuuikärajaa koskevalla harkinnanvaraisella kieltäytymisperusteella (mainitun puitepäätöksen täytäntöönpanolain (729/2010) 7 §:n 3 momentin 4 kohta).

Pakkokeinot

Direktiivin sisältämä pakkokeinoja koskeva sääntely on varsin monimutkaista, minkä vuoksi ehdotettu täytäntöönpanolain 9 § sisältäisi säännöksen pakkokeinojen käyttämisestä. Myöskään ehdotettu täytäntöönpanolain 9 § ei ole erityisen helppolukuinen säännös. Täytäntöönpanolain 9 §:n 1 momentissa lueteltaisiin tutkintamääräyksen täytäntöönpanon turvaamiseksi käytettävät mahdolliset pakkokeinot, 2 momentissa säädettäisiin kaksoisrangaistavuuden vaatimuksesta ja säännöksen 3 ja 4 momentissa taas tilanteista, joissa tutkintamääräys voidaan panna täytäntöön ja pakkokeinoihin turvautua niin sanottujen listarikosten osalta kaksoisrangaistavuutta edellyttämättä. Lisäksi säännöksen 5–8 momentti sisältää täsmentävää sääntelyä.

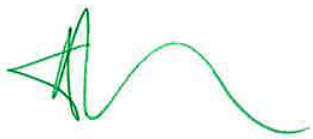
On ensinnäkin huomattava, että eurooppalaista tutkintamääräystä koskeva direktiivi on pakkokeinojen osalta erityisen merkityksellinen, koska sillä ulotettaisiin vastavuoroinen tunnustaminen koskemaan hyvin laajaa joukkoa pakkokeinolaissa tarkoitettuja pakkokeinoja. Pakkokeinot ovat tyypillisesti toimenpiteitä, jotka kohdistuvat perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin, minkä vuoksi niitä koskevaa sääntelyä laajennettaessa on kiinnitettävä huomioita perus- ja ihmisoikeuksista seuraaviin vaatimuksiin. Rikosoikeudelliseen yhteistyöhön liittyvää pakkokeinojen käyttämistä ja vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen merkittävää laajentamista pakkokeinoihin on arvioitava erityisen tarkasti valtiosääntöoikeudellisesta näkökulmasta, ottaen huomioon muun muassa perustuslain täysivaltaisuutta koskeva 1 § sekä yksittäisten pakkokeinojen liittymät eri perusoikeuksiin. Edelleen arvioinnissa on syytä kiinnittää huomiota siihen, että pakkokeinojen käyttö perustuisi jatkossa velvoittavuudeltaan tasoltaan huomattavasti perinteistä keskinäistä oikeusapua intensiivisempään vastavuoroisen tunnustamisen periaatteeseen. Lisäksi on huomattava, että direktiivin sisältämä niin sanottuja listarikoksia koskeva sääntely pakkokeinojen osalta merkitsisi pakkokeinojen käytön laajennusta verrattuna voimassa olevan rikosoikeusapulain säännöksiin (esityksen perustelujen s. 40). Pakkokeinoja koskeva sääntely on lisäksi esityksessäkin todetun mukaisesti (s. 40) direktiivissä hyvin monimutkaista. Pakkokeinoja koskevan ehdo-

tetun sääntelyn valtiosääntöoikeudellista hyväksyttävyyttä onkin syytä arvioida perusteellisesti eduskunnan perustuslakivaliokunnassa.

Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetun täytäntöönpanolain 9 §:n 2 momentin mukaan jos tutkintamääräyksen täytäntöönpano edellyttää säännöksen 1 momentissa tarkoitetun pakkokeinon käyttöä, pakkokeinon käytön edellytyksenä on, että se olisi Suomen lain mukaan sallittua, jos tutkintamääräyksen perusteena oleva teko olisi tehty Suomessa vastaavissa olosuhteissa. Direktiivin koskeva pakkokeinoja koskeva sääntely ei ole erityisen selkeää sen saadessa sisältönsä muun muassa direktiivin 10, 11 ja 14 artiklasta. Esityksen perusteluissa sääntelyä ja direktiivin johdanto-osan 10 kappaletta on kuitenkin tulkittu siten, että direktiivi sallii asettaa pakkokeinojen käytölle kaikissa tutkintamääräyksen tarkoittamissa tapauksissa kansallisen lain mukaisuutta koskevan edellytyksen. Tämä edellytys voidaan siis perusteluissa esitetyn tulkinnan (s. 40 ja 99–100) mukaan asettaa myös listarikosten osalta, joiden osalta tutkintamääräyksen täytäntöönpanon edellytykseksi sen sijaan ei voida asettaa kaksoisrangaistavuutta.

Mainittu edellytys on ehdotetun pakkokeinoja koskevan ehdotetun sääntelyn hyväksyttävyyden kannalta hyvin keskeinen, koska tällöin täytäntöönpanoviranomaisen toteuttama pakkokeinon käytön edellytysten arviointi on toteutettavissa samoin edellytyksin kuin vastaavissa kansallisissa tilanteissa. Nähdäkseni direktiivin 10 johdantokappale sekä direktiivin 10, 11 ja 14 artikla mahdollistavat esityksen perusteluissa omaksutun tulkinnan, jonka mukaan direktiivi sallii asettaa pakkokeinojen käytölle kaikissa tutkintamääräyksen tarkoittamissa tapauksissa kansallisen lain mukaisuutta koskevan edellytyksen. Tämä siis tarkoittaa, että yksittäisen pakkokeinon käyttöä arvioitaisiin kansallisen lainsäädännön asettamien edellytysten mukaisesti silloinkin, kun se perustuisi eurooppalaisen tutkintamääräyksen täytäntöönpanoon – myös tilanteissa, joissa kaksoisrangaistavuutta ei edellytettäisi. Tämä on nähdäkseni myös lakivaliokunnan direktiivin valmisteluvaiheessa ilmaiseman kannan mukaista, kun valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että varsinaiseen täytäntöönpanomenettelyyn tulisi soveltaa täytäntöönpanovaltion lakia, jotta muun muassa todistamiseen liittyvien rajoitusten noudattaminen voitaisiin varmistaa (LaVL 19/2010 vp, s. 4/II).

Helsingissä 3.5.2017

Sakari Melander
Rikosoikeuden apulaisprofessori
Oikeustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
puh.: 02941 21781, 050 5644229
sähköposti: sakari.melander@helsinki.fi